

Jacek Wiszniowski*

Czynniki kształtujące przestrzeń publiczną

Factors forming public spaces

Zrównoważony rozwój miasta wymaga zintegrowanego podejścia traktującego równoprawnie gospodarkę, kulturę, środowisko naturalne i wymiar społeczny [1]. Ten ostatni jest powszechnie uznawany za główny cel rozwoju gospodarczego, wpływa także na jakość gospodarowania przestrzenią [2], [3]. Zależność jakości środowiska od poziomu kondycji gospodarczej i stopnia rozwoju lokalnej wspólnoty mobilizuje do harmonizowania ładu we wszystkich aspektach środowiska.

Procesy społeczne podlegają niespotykanej dotąd dynamice przemian spowodowanej między innymi rozwojem mobilności. Wynikające stąd zjawiska, takie jak globalizacja, ponadnarodowy rynek pracy, uczestnictwo w kulturach świata i zacieranie granic, mogą wpływać na osłabienie relacji sąsiedzkich i przyczyniać się do dezintegracji lokalnych wspólnot. Na podstawie obserwacji tego procesu rozważane są teorie o zaniku więzi społecznych opartych na terytorializmie [4] i ewoluowaniu potrzeb zbiorowych w oderwaniu od uwarunkowań przestrzennych. Równocześnie jednak dyskutowane są nowe formy lokalizmu, które w odróżnieniu od starych, budowanych na sąsiedztwie ograniczonym przestrzennie i kulturowo, są otwarte na świat, i mając nieskrępowany dostęp do wielu ofert i możliwości, opierają się na świadomym wyborze [5].

Współczesne poszukiwania nowych sposobów zaspokajania potrzeb społecznych w środowisku miejskim zmierzają nie do negacji idei przestrzeni publicznej, ale raczej do jej redefinicji. W kulturze europejskiej ulica

The sustainable growth of the city requires an integrated approach with equal importance placed on economy, culture, natural environment and the social aspect [1]. The last of these is universally considered to be the key objective of economic growth; it also affects the quality of space management [2], [3]. The relationship between the quality of the environment and the level of economic development as well as the degree of local community development motivates to harmonize order in all aspects.

Social processes undergo unmatched dynamic transformations caused among others by ever-growing mobility. This results for instance in globalization, supranational labor market, participation in the world cultures and the disappearance of borders which can affect the weakening of bonds between neighbors and contribute to the disintegration of local communities. The observations of this process are the basis of some theories of the disappearance of social bonds based on territoriality [4] and the evolution of collective needs in separation from space conditions. At the same time, however, new forms of local bonds are discussed, which unlike the old ones which were built on neighborhoods limited by space and culture, are open to the world and being exposed to an unlimited number of offers and possibilities are based on a conscious choice [5].

Nowadays, the search for new ways of satisfying the social needs in the urban environment tends not to negate the idea of public space but rather to its redefinition. In the European culture the streets and squares are still the most important elements defining the composition of the urban plan and their character presents the cultural values with which the residents identify themselves.

The modernist concepts looking for the ways of ordering the city structure other than streets have ultimately

* Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej/Faculty of Architecture, Wrocław University of Science and Technology.

i plac są w dalszym ciągu najważniejszymi wyznacznikami kompozycji planu miasta, a ich charakter reprezentuje wartości kulturowe, z którymi identyfikują się mieszkańcy.

Modernistyczne koncepcje poszukujące innych niż ulica sposobów porządkowania struktury miasta zostały ostatecznie ocenione krytycznie. W *Nowej Karcie Ateńskiej* ulice nazywa się „krwiobiegiem miasta”, a przestrzenie publiczne „miejscami manifestacji kultury i tożsamości” [6, s. 19]. Ulica nadal stanowi kluczowy element struktury przestrzennej miasta [7], a usuwanie z niej aktywności społecznej grozi dezintegracją wspólnoty mieszkańców [8].

Aby właściwie zrozumieć relacje przestrzenne miasta, konieczne jest uwzględnianie ich społecznego kontekstu. Według Aleksandra Wallisa, miasto najlepiej określają cechy bezpośrednio odnoszące się do jego społecznej struktury. Idąc dalej, wskazywał on na strukturę przestrzenną oraz na zbiorowość mieszkańców jako wzajemnie zależne i ściśle współdziałające, choć autonomiczne podsystemy jednego organizmu [9]. W systemie przestrzeni publicznych najbardziej uwidacznia się koncentracja obu tych ustrojów.

Odzworowanie systemu społecznego w strukturze przestrzennej jest czytelne w historii rozwoju miasta. Ślady tego nadal są zauważalne w zachowanym nazewnictwie ulic i placów. Ulice: Rzeźnicza, Kuźnicza, Szewska i place: Solny, Nowy Targ, Kurzy Targ w swoich nazwach odwołują się do dawnych grup mieszkańców lub użytkowników tych terytoriów (il. 1). Współcześnie jednak dawne nazwy oraz wygląd owych miejsc, chociaż nadal obecne w postrzeganiu miasta, utraciły swój pierwotny sens wskazujący na społeczny rodowód. Natomiast nowe przestrzenie publiczne powstają w sposób bardziej lub mniej zaplanowany, zazwyczaj jednak bez udziału lokalnych społeczności.

Definicja przestrzeni publicznej

Istotę przestrzeni publicznej definiuje rola, jaką odgrywa ona jako miejsce aktywności społecznej. Przy jej ocenie należy zatem wziąć pod uwagę dwa podstawowe aspekty: społeczny i materialny. W wymiarze wspólnotowym miejsce stanowi przede wszystkim obszar komunikacji rozumianej w trojaki sposób: manifestacji i wymiany poglądów, przekazu treści zapisanych w lokalizacji, formie i wyposażeniu, oraz obywatelskiego wytwarzania przestrzeni, co wynika z porozumienia opartego na publicznym dialogu. W wymiarze materialnym istotnym atrybutem miejsca jest jego otwartość i dostępność dla wszystkich użytkowników oraz cechy sprzyjające społecznym interakcjom.

Socjologowie przede wszystkim uważają je za przestrzeń komunikacji i kładą nacisk na urzeczywistnianie w nim interakcje, które są podstawowym elementem systemu społecznego [10]. Podkreślają wspólnotowy wymiar, wskazując, że jest to miejsce zwielokrotnionych szans na spotkania z innymi mieszkańcami [11]. Traktują przestrzeń publiczną jako obszar, gdzie występuje wzajemne wpływanie na siebie jednostek społecznych, działania sprzyjające integracji oraz współpraca obywateli na rzecz

been critically assessed. The streets in the *New Athens Charter* are called “the city blood circulation system” and public spaces “the places of expression of culture and identity” [6, p. 19]. The street is still the key element of the space structure of the city [7] and eliminating social activities from it can result in the disintegration of the community of the residents [8].

In order to properly understand the relationship between urban spaces it is necessary to take into account their social context. In the opinion of Aleksander Wallis the city is best characterized by the features which directly refer to its social structure. Going a little further, he mentioned the space structure and the community of the residents as interrelated and closely cooperating with each other although independent subsystems of one organism [9]. The concentration of those two orders is most evident in the system of public spaces.

The imprint of the social system in the space structure is clear in the history of the city growth. Its traces are still visible in the old names of the streets and squares. The names of the streets, such as Rzeźnicza [Butchers’], Kuźnicza [Blacksmiths’], Szewska [Shoemakers’] and the squares: Solny [Salt], Nowy Targ [New Market], Kurzy Targ [Hens’ Market] refer to the traditional groups of the residents or the users of those areas (Fig. 1). At present, however, although the old names and the appearance of those places still remain, they have lost their original meaning indicating their social origin and new public spaces are designed in the way which complies with some plans, however, usually with no participation of local communities.

The definition of public space

The essence of public space is defined by the role it plays as a place of social activities. When evaluating it, one should take into account the two basic aspects: social and material one. In regard of its communal aspect the public place is primarily an area of communication whose meaning is threefold: expression and exchange of opinions, the transfer of content imprinted in the location, form and decoration as well as the civic generation of space, which results from agreement based on public dialog. In regard of its material aspect the important attributes of the public space include its openness and accessibility to all users as well as the qualities which favor the social interactions.

Sociologists consider the public space to be primarily a place for communication and they emphasize the interactions taking place there, which are the basic element of the social system [10]. They also stress the communal aspect, indicating that it is a place with a much greater chance of meeting other residents [11]. They treat the public space as an area of mutual influence between social entities, activities promoting integration and cooperation between citizens for the common cause [12]. Furthermore, they also note that the number and the quality of those interactions affect the health of the local community [13].

Although the theories of environmental determinism have been critically verified by contemporary research,

Il. 1. Przykłady znaków w historycznej przestrzeni publicznej, odwołujących się do grup mieszkańców i do ich aktywności. Wrocław, ulice: a), b) Piaskowa, c) plac Nowy Targ, d) Odrzańska, wejście na ulicę Stare Jatki (fot. J. Wiszniowski)

Fig. 1. Examples of signs in historic public spaces, referring to groups of citizens and to their activities. Wrocław, streets: a), b) Piaskowa, c) Nowy Targ Square, d) Odrzańska, the entrance to Stare Jatki street (photo by J. Wiszniowski)

dobra wspólnego [12]. Zwracają też uwagę na to, że od ilości i jakości tych interakcji zależy zdrowie lokalnej społeczności [13].

Wprawdzie teorie determinizmu środowiskowego zostały krytycznie zweryfikowane przez współczesne badania, ale równocześnie potwierdzono, że fizyczne uwarunkowania miejsc publicznych mogą zachęcać bądź zniechęcać do interakcji społecznych. Związek zachowań społecznych z materialnym aspektem terytorium jest w psychologii środowiskowej traktowany jako ośrodek aktywności. Takie założenie pozwala na całościowe rozpoznanie układu społecznego i przestrzennego.

Urbaniści, w ogłoszonej przez siebie *Karcie przestrzeni publicznej*, akcentują szczególne znaczenie miejsca dla zaspokajania potrzeb społeczności lokalnej i ponadlokalnej, wskazując jednocześnie na „zbiorowy sposób jej użytkowania” [14]. Razem z architektami postrzegają przestrzeń pod kątem funkcjonalności, zwracając uwagę na jej architektoniczno-urbanistyczne zasoby i wartości służące zaspokojeniu potrzeb i aspiracji mieszkańców [15]. Rozpatrywanymi współcześnie kwestiami są tożsamość kulturowa i wizerunek miasta reprezentowane

it has been confirmed at the same time that the physical conditions of public spaces can either encourage or discourage to social interactions. The connection between social behaviors and the material aspect of an area is in environmental psychology considered to be the center of activities. Such an assumption provides for a comprehensive recognition of the social and spatial system.

In their *Public Space Charter* urban planners emphasize the special significance of the place to satisfy the needs of a local and supra-local community, indicating at the same time “its collective use” [14]. Together with architects they see space in respect of its functionality, indicating its architectural and urban resources as well as the benefits to satisfy the needs and aspirations of the residents [15]. The issues which are considered today include the cultural identity and the image of the city represented in the places designed for social functions by the group of architectural and urban factors shaping the communal sensitivity and a sense of identification [16]. An area which promotes social behaviors in a material sense should remain in the scale proper for walking distances, recognizing people and assuring physical as well as emotional safety [17].

w miejscach przeznaczonych do funkcji społecznych przez zespół czynników architektonicznych i urbanistycznych kształtujących wspólnotową wrażliwość i poczucie identyfikacji [16]. Obszar przyjazny społecznym zachowaniom w sensie materialnym powinien zachować skalę odpowiednią do dystansów pieszych podróży, do możliwości rozpoznawania ludzi oraz do zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego i emocjonalnego [17].

Architekci zwracają uwagę na ulice i place jako jedne z najważniejszych elementów porządkujących strukturę miasta. Czesław Bielecki uważa przestrzenie publiczne za swego rodzaju kod genetyczny miasta umożliwiający jego przetrwanie i odradzanie się [18]. Christopher Alexander traktuje je jak układ nerwowy wspólnoty, który stopniowo od bramy domu do placu zmienia wymiar zorganizowania przestrzennego. Rozwinął on teorię języka wzorców, na której oparł metodę kształtowania środowiska miejskiego odpowiadającego na ludzkie potrzeby [19]. Kevin Lynch na podstawie badań struktury przestrzennej miast amerykańskich określił istotne dla interakcji społecznych „szlaki”, czyli kanały komunikacji i dystrybucji, oraz „węzły”, czyli przecięcia szlaków. Według niego kluczowe ulice powinny wyróżniać się charakterystycznymi cechami, a więc koncentracją ruchu i aktywności, tożsamością, wyrazistością granic i kierunków oraz wyglądem [20]. Jan Gehl natomiast kładzie nacisk na humanizację miasta, proponując kształtowanie urbanistyki fizycznie zorientowanej na człowieka. Takiej, która ma zapewniać ochronę (przed wypadkami, przestępstwami, niesprzyjającą aurą), komfort (spacerowania, siedzenia, obserwowania, rozmowy, zabawy) oraz radość z przebywania w niej (dzięki przyjaznej skali i atrakcyjnemu wyglądowi) [21].

Zgodnie z twierdzeniami większości autorów otwarta przestrzeń miejska należy do najbardziej istotnych elementów struktury przestrzennej miasta i jego systemu społecznego. Wspólnym elementem różnych definicji obszarów publicznych jest ogólnodostępność jako główna cecha określająca istotny charakter takiego miejsca. Można z tego wywieść twierdzenie o warunku własności publicznej (prawnej lub faktycznej) koniecznego do jego właściwego funkcjonowania.

Przestrzenie publiczne są obecne w strukturze miasta i w wielu przypadkach ich lokalizacja jest kontynuacją historii miejsca. Powstają również nowe miejsca, które w intencji decydentów mają zaspokajać społeczne potrzeby. Problem polega jednak na przeobrażeniach, jakim współcześnie podlegają te obszary. Za sprawą przekształceń większość miejsc praktycznie została pozbawiona warunków sprzyjających społecznym interakcjom.

Zagrożenia i bariery

W środowisku miejskim można zaobserwować ścieranie się różnych sił, które w zależności od stopnia wpływu zaznaczają w przestrzeni swój stan posiadania. Po dekadach socjalizmu i gospodarki centralnego planowania utrwalił się i jest ciągle silny nakazowo-rozdzielczy sposób kształtowania przestrzeni publicznych. Przedstawiciele administracji państwowej i samorządowej de-

Architects note that the streets and squares are one of the most crucial elements providing order to the city structure. Czesław Bielecki claims that public spaces are a kind of genetic code of the city providing for its survival and revival [18]. Christopher Alexander considers them to be the nervous system of the community which gradually from the house door to the square changes the space development order. He developed a theory of a language of patterns and he based on it the method of developing the urban environment, responding to human needs [19]. On the basis of research of the space structure of American cities Kevin Lynch developed the “paths” significant for social interactions that is the channels of communication and distribution as well as the “nodes” that is the places where the paths cross. In his opinion the key streets should demonstrate the characteristic features, such as traffic concentration and activity, identity, clear boundaries and directions as well as appearance [20]. Jan Gehl, on the other hand, emphasizes the humanization of the city, suggesting developing cities physically oriented to man which would provide protection (against accidents, crime, unfriendly aura), comfort (walking, sitting, observing, conversation, play) and joy of being there (due to the friendly scale and attractive appearance) [21].

In the opinion of most authors the open urban space is one of the most significant elements of the space structure of the city and its social system. The common element of various definitions of public areas is their general accessibility as the main quality determining the distinct character of such a place. This can lead to the statement of the public property conditions (legal or actual) necessary for it to operate properly.

Public spaces are present in the city structure and in many cases their location is a continuation of the history of the place. There are also new places which were intended to satisfy the social needs. The problem, however, is that nowadays these areas undergo transformations and consequently most of those places actually no longer promote social interactions.

Threats and constraints

One can notice a clash of different forces in the urban environment which, depending on the degree of their influence, leave their mark in the space. The decades of socialism and central planning economy generated a strong command-and-quota system of developing public spaces which is still in exist. The representatives of public and local administration decide about their location, character and decoration – usually with no participation of local communities [2]. Although for procedural reasons the participation is required, practically apart from satisfying the formal requirements there is no real dialog or cooperation between the decision makers and the users [22].

The research of the process of transformation of open urban areas after 1989 indicates both legal and actual occupation of public spaces. Due to their location in the city centers they are highly attractive assets fought for by the strongest players for space. After being conquered those areas are controlled (security services, monitoring, “pub-

Il. 2. Przykłady najsilniejszych komunikatów we współczesnej przestrzeni publicznej. Wrocław, plac Dominikański: a) najbardziej eksponowany narożnik od strony placu, b) ściana wzdłuż ciągu pieszego bez drzwi i okien, za to w całości wypełniona wielkopowierzchniowymi reklamami, c) strefa wejściowa bez jakiegokolwiek wyposażenia dla mieszkańców, natomiast oznakowana logotypami globalnych marek (fot. J. Wiszniowski)

Fig. 2. Examples of the most powerful messages in contemporary public space. Wrocław, Dominikański Square: a) the most exposed square corner, b) the wall with no doors or windows along a pedestrian lane, covered entirely by large ads, c) the entrance area with no facilities for residents, marked with logos of global brands (photo by J. Wiszniowski)

cydują o ich lokalizacji, charakterze i wyposażeniu najczęściej bez udziału lokalnych społeczności [2]. Ze względu na proceduralną partycypację jest nakazana, jednak praktycznie poza spełnieniem formalnych wymogów brakuje rzeczywistego dialogu i współpracy pomiędzy decydentami a użytkownikami [22].

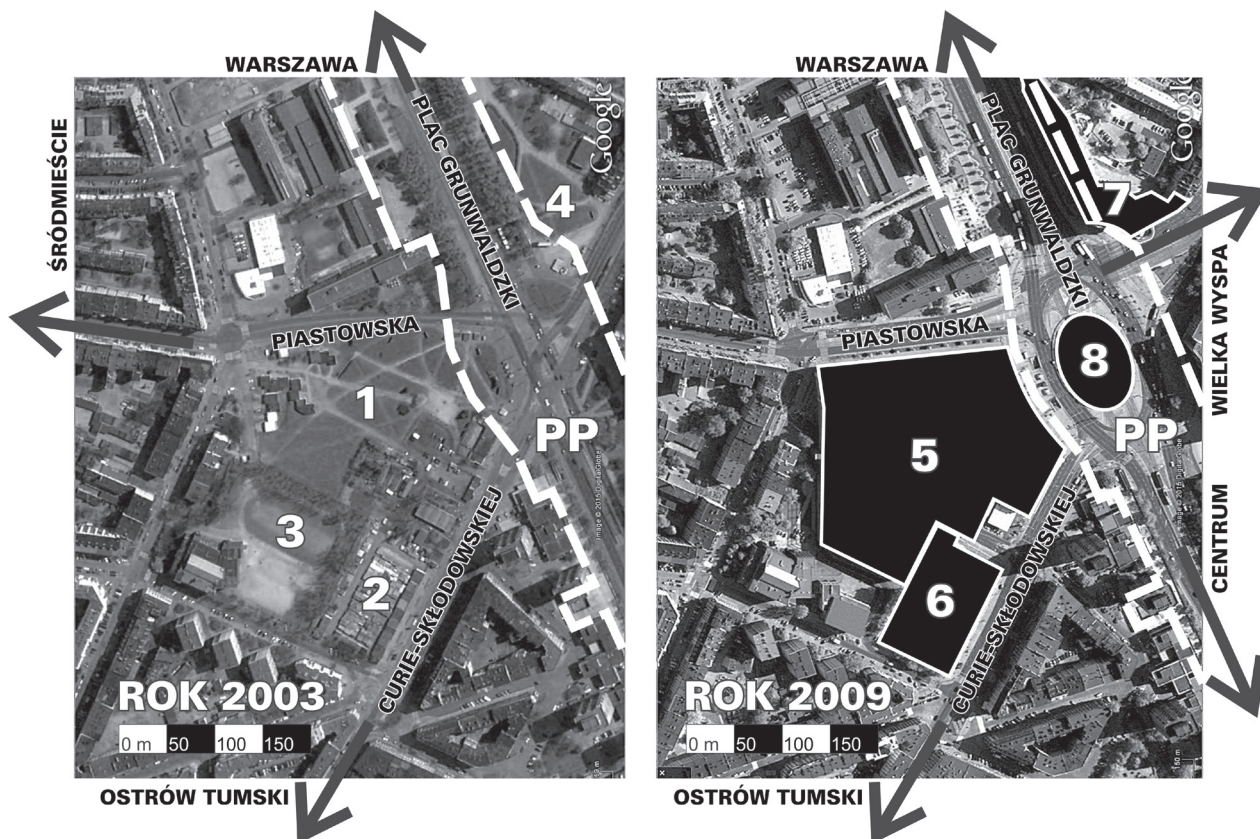
Badanie procesu przekształcania otwartych terenów miejskich po 1989 r. pozwala zauważyć prawne lub faktyczne zawłaszczanie przestrzeni publicznych. Ze względu na lokalizację w centralnych miejscach miasta są one bardzo atrakcyjnym dobrem, o które toczy się walka między najsilniejszymi graczami o przestrzeń. Zdobyty teren zostaje poddany kontroli (służby ochrony, monitoring, regulamin porządku „publicznego”) i oznakowaniu (billboardy, banery, logotypy korporacji) (il. 2). Wspólną cechą tych działań jest brak społecznej legitymizacji, co w istocie stanowi wyraźne zaprzeczenie wspólnotowego charakteru miejsca.

Rosnąca świadomość obywatelska zaznacza się jednak obecnością coraz większej liczby ruchów społecznych walczących o prawo do miejskiej przestrzeni. Opierają

lic” order regulations) and marked (billboards, banners, corporate logos) (Fig. 2). The common feature shared by those activities is the lack of social legitimization, which is in fact a stark contradiction of the communal character of the place.

The growing civil awareness is, however, marked by the presence of more and more social movements fighting for the right to urban space. The source of their power is based on the criticism of institutions and they suggest changing the existing functioning of the city as a monument of power and consumption into a city generated by social activities. However, due to the institutional weakness of the state and the underdevelopment of the social structures the economic sector is the greatest force affecting the urban processes. This is demonstrated by numerous examples of the development of spaces in the city centers with large-area commercial structures.

The transformations of Grunwaldzki Square in Wrocław is a good example of a completely developed urban open areas. This area was described in the *Development Strategy Document for Wrocław* as one of the most im-

Il. 3. Jeden z przykładów zabudowywania przestrzeni publicznej. Wrocław, plac Grunwaldzki: 1) dawny plac Grunwaldzki, 2) targ miejski, 3) boisko, 4) plac, 5) obiekt komercyjny, 6) rozbudowa obiektu komercyjnego, 7) biurowiec, 8) węzeł komunikacji miejskiej, PP) przestrzeń publiczna wyznaczona w *Studium* [22] (oprac. własne na podst. Mapy Google, <https://www.google.pl/maps>, data dostępu: 10.2015)

Fig. 3. Example of encapsulating public space. Wrocław, Grunwaldzki square 1) old Grunwaldzki square, 2) Town Market, 3) football pitch, 4) square, 5) commercial facility, 6) expansion of the commercial property, 7) office building, 8) transport junction, PP) public space designated in the *Study* [22] (own study based on Google Maps, <https://www.google.pl/maps>, accessed: 10.2015)

swoją siłę na krytyce instytucji, proponując zmianę dotychczasowego funkcjonowania miasta jako pomnika władzy i konsumpcji na miasto wytwarzane w społecznym działaniu. Z powodu instytucjonalnej słabości państwa oraz niedorozwoju struktur społecznych największą siłą oddziałującą na procesy miejskie jest jednak sektor gospodarczy. Zjawisko to obrazują liczne przypadki zabudowywania miejsc centralnych w miastach przez wielkopowierzchniowe obiekty komercyjne.

Na przykładzie przekształceń placu Grunwaldzkiego we Wrocławiu można zauważyć całkowite zabudowywanie miejskich terenów otwartych. Obszar ten został określony w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Wrocławia* jako jeden z najważniejszych ośrodków wspierających centrum miasta (*Centrum Akademickie*) [23]. Analizując przebieg granic przestrzeni publicznej określony w *Studium*, można zauważyć, że nie obejmują one terenu otwartego, który od ponad pół wieku funkcjonował w świadomości mieszkańców jako miejski plac. Sposób ich wyznaczenia zakładał prywatyzację i zabudowę tego obszaru. Rzeczywiście w ciągu kilku lat budynki prawie całkowicie zapełniły wolne miejsce, pozostawiając jedynie wąskie chodniki biegnące wzdłuż ślepych ścian wielkopowierzchniowych budynków handlowo-usługowo-biurowych (il. 3). Reszta

portant centers supporting the city center (*Academic Center*) [23]. Analyzing the boundaries of the public space indicated in the *Strategy* one can notice that they do not include the open area which for over a century functioned in the minds of the residents as a city square. The way they were marked assumed privatization and improvement of this area. Over several years, the empty space was indeed filled almost completely with buildings, leaving only narrow sidewalks going along “blind” walls of huge commercial and shopping centers as well as office buildings (Fig. 3). The rest of the area of the *Academic Center* is occupied by road infrastructure (lanes, track superstructure and public transportation system junction).

The economic overpowering of the city is also demonstrated by the case of design of the center of Łódź as a large “Manufaktura” shopping center. This is not only typical of Polish cities – the shopping center in the Dutch city of Almere is even bigger and its users are under a negative impression of a huge shopping center laid out along ubiquitous global brand name logos. Both centers were awarded in 2008 by the International Council of Shopping Centers in the VERY LARGE category.

The analysis of the ownership structure of the central urban areas indicates a gradual transformation of the general into private ownership, which in turn is very

obszaru *Centrum Akademickiego* jest zajęta przez infrastrukturę drogową (jezdnie, torowiska i węzeł komunikacji miejskiej).

Przejawem ekonomicznej władzy nad miastem jest również przypadek kreacji centrum Łodzi jako wielkiego centrum handlowego „Manufaktura”. Nie jest to wyłącznie przypadłość miast polskich – na jeszcze większą skalę zrealizowano centrum holenderskiego miasta Almere, które na użytkownikach robi negatywne wrażenie wielkiego pasażu handlowego wzdłuż i wszerz oznaczonego logotypami globalnych marek. Bardzo wymowne jest przyznanie w 2008 r. obu tym przedsięwzięciom nagrody Międzynarodowej Rady Centrów Handlowych (International Council of Shopping Centers) w kategorii BAR-DZO DUŻE (VERY LARGE).

Na podstawie analizy struktury własności miejskich terenów centralnych można stwierdzić stopniowe przekształcanie własności ogólnej w własność prywatną, a ta z kolei bardzo szybko jest zabudowywana wielkopowierzchniowymi obiektami komercyjnymi. Wynika to z błędu, jakim jest traktowanie galerii handlowo-usługowych jako równoważnej przestrzeni publicznej. Prawdopodobnie w opinii decydentów takie rozwiązanie jest korzystne dla miasta ze względu na zysk ze sprzedaży terenu, uzyskanie atrakcyjnego miejsca dla mieszkańców i brak kosztów jego utrzymania. Jest to jednak przestrzeń quasi-publiczna lub inaczej określana jako heterotopiczna, która pełni inne funkcje i realizuje inne zadania, a zamazywanie tej różnicy przyczynia się do zubożenia życia społecznego i degradacji miejsc należących do mieszkańców.

Miejskie tereny otwarte są bardzo cenione przez inwestorów ze względu na położenie. Jest to właściwość bardzo istotna dla obszarów integracji, ale tak samo dla zabudowy. Władze samorządowe często nie potrafią odpowiednio wyważyć pomiędzy interesem ekonomicznym a społecznym i ulegają presji przedsiębiorców. Z tego powodu sukcesywnie utrwała się w tych miejscach zdecydowana przewaga prywatnych powierzchni komercyjnych nad terenami należącymi do miasta.

Głównym problemem jest to, że w wielu przypadkach obszary przeznaczone do funkcji społecznych lokalizowane są na skrzyżowaniach tras komunikacyjnych, gdzie we władaniu miasta pozostaje jedynie ta część terenu, która praktycznie w całości wykorzystywana jest do obsługi ruchu samochodowego. Tym samym zmotoryzowani stanowią grupę użytkowników dominującą w niezabudowanej przestrzeni miejskiej, a na realizację potrzeb społecznych po prostu fizycznie brakuje miejsca (il. 4).

Uwarunkowania prawne

Jakość przestrzeni publicznych jest wyznacznikiem poziomu życia mieszkańców [1]. Kreowanie i rozwój wysokiej jakości miejsc integracji należy do głównych zadań realizowanych wspólnie przez państwo, władze lokalne, podmioty gospodarcze i obywateli [24].

Dostęp do przestrzeni publicznych jest jednym ze wskaźników oceny jakości życia mieszkańców. Jednolite Wskaźniki Europejskie (ECI) pełnią ważną funkcję

quickly developed with large-area commercial structures. It results from the mistake which is the treatment of shopping centers as equally important public spaces. Probably in the opinion of the decision makers such a solution is beneficial for the city because it generates profits from the sale of land and it also provides attractive places for the residents and there are no costs of its maintenance. It is, however, a quasi-public or heterotopic space which serves other functions and other objectives and the disappearance of this difference contributes to the disturbance of social life and degradation of places belonging to the residents.

The city open areas are considered highly valuable by the investors due to their location. This is a very important quality for the areas of integration as well as for architecture. Local authorities are often unable to adequately balance the economic and social interest and they succumb to the pressure of entrepreneurs. Consequently, private commercial spaces gradually overweigh the areas belonging to the city in those places.

The main problem is that in many cases the areas to serve social functions are designed at the junction of transportation routes which area is only partly owned by the city and it is practically all used to accommodate vehicle traffic. As a result car owners are the biggest group of users of open city spaces and there is simply no room for social needs (Fig. 4).

Legal conditions

The quality of public spaces is what determines the quality of life of the residents [1]. The creation and development of high quality of places of integration are some of the main common objectives of the state, local authorities, business entities and the citizens [24].

Access to public spaces is one of the indicators determining the quality of life of the residents. The European Common Indicators (ECI) serve an important function in disseminating the idea and good practice of sustainable growth, assuring the cooperation and integration of regional environmental strategies. The ECI indicators suggest studies according to for instance the criterion, such as the *Accessibility of local public green areas and local services*. This indicator is measured by the number of people residing within 300 m from open spaces of the minimum area of 5000 m² [25].

The *Act on Local Government* provides that local authorities are obliged to satisfy the collective needs of the community of residents [26, Chapter 2, Art. 7, pt. 1]. This obligation is fulfilled among others by the space policy in *gmina* [commune] presented with the use of planning documents. In the *Act on Planning* the legislator orders the designation of public spaces in the development strategy document of *gmina*. Furthermore, the local development plan should specify the requirements regarding the development of those areas. The definition of public space provided in the Act emphasizes specifically its significance in satisfying the social needs of the residents through adequate functional features, space and location [27, Chapter 1, Art. 2, pt. 6].

Il. 4. Przykład przestrzeni publicznej wyznaczonej na węźle komunikacyjnym, która w całości zdominowana jest przez infrastrukturę drogową. Wrocław: a), c) plac Dominikański, b) plac Bema (fot. J. Wiszniowski)

Fig. 4. Example of public space designated for the transport junction which is totally dominated by the street infrastructure. Wrocław: a), c) Dominikański Square, b) Bem Square (photo by J. Wiszniowski)

w upowszechnianiu idei i dobrych praktyk zrównoważonego rozwoju, zapewniając współpracę i integrację regionalnych strategii środowiskowych. ECI proponuje badania między innymi według kryterium takiego jak *Dostępność lokalnych publicznych terenów zielonych i usług lokalnych*. Wskaźnik ten jest mierzony liczbą osób zamieszkujących w promieniu 300 m od terenów otwartych o powierzchni minimum 5000 m² [25].

Zgodnie z *Ustawą o samorządzie* obowiązkiem władz lokalnych jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty mieszkańców [26, rozdz. 2, art. 7, pkt 1]. Powinność ta jest urzeczywistniana między innymi przez politykę przestrzenną gminy przedstawianą za pomocą dokumentów planistycznych. W *Ustawie o planowaniu* ustawodawca nakazuje określenie obszarów przestrzeni publicznej w studium uwarunkowań i kierunków rozwoju przestrzennego gminy. Jednocześnie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego należy obowiązkowo sprecyzować wymagania dotyczące kształtowania tych obszarów. Zapisane w ustawie rozumienie pojęcia przestrzeni publicznej podkreśla jej szczególne znaczenie dla zaspokojenia społecznych potrzeb mieszkańców poprzez odpowiednie cechy funkcjonalne, przestrzenne i uwarunkowania lokalizacji [27, rozdz. 1, art. 2, pkt 6].

W środowisku architektów i planistów od wielu lat trwa dyskusja nad *Polską Polityką Architektoniczną*, *Kartą przestrzeni publicznej*, *Kartą Lipską*, *Nową Kartą Ateńską*, *Kartą Nowej Urbanistyki*, a także nad *Europejską Konwencją Krajobrazową*, jednak nie przekłada się ona na politykę przestrzenną państwa ani na praktykę planowa-

Although architects and planners have been discussing *Polish Architectural Policy*, *Public Space Charter*, *Leipzig Charter*, *New Athens Charter*, *New Urban Planning Charter* as well as the *European Landscape Convention* for many years, it does not translate into the space policy of the state or the practice of planning in gminas. In that situation it is characteristic that the Ministry of Infrastructure and Development conducts the works on the so called *construction code* which was supposed to provide the legal framework for the development of space order with no participation of the National Chamber of Polish Architects. A lot indicates that the document which is being prepared will make the legal chaos even bigger and increase the threats for the space order as well as the rational designing and planning practice.

The inconsistency of the statutory law causes a conflict in specific locations of integration spaces between the declared underlying intended use of the area as provided in the planning documents according to the Act and the actual use and improvement which are subject to different legal regulations, different administrators of plots located in that area as well as the pressure of different functions (Fig. 5).

The very fact of designating public space in a specific location on the basis of the development strategy document and the local development plan does not guarantee adequate conditions (area, appearance, functionality) to meet social interests and needs. There are parts of the designated area excluded from social use and they are governed by the regulations which do not account for the public character

Il. 5. Różne sposoby użytkowania i inni zarządcy terenów wchodzących w zakres obszaru określonego w *Studium* jako przestrzeń publiczna [22]. Granice oddzielające odmienne przeznaczenia i funkcje są widoczne w formie barier, płotów i różnych materiałów nawierzchni. Wrocław: a) plac Nowy Targ, b) ul. Kazimierza Wielkiego, c) plac Dominikański (fot. J. Wiszniowski)

Fig. 5. Different ways of use and other land managers of the area defined in the *Study* as a public space [22]. The boundaries separating different purposes and functions are barriers, fences and various surface materials. Wrocław: a) Nowy Targ Square, b) Kazimierza Wielkiego street, c) Dominikański Square (photo by J. Wiszniowski)

nia w gminach. W tej sytuacji charakterystyczne jest to, że Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju prace nad tzw. kodeksem budowlanym, który miał stworzyć warunki prawne dla kształtowania ładu przestrzennego, prowadzi bez udziału Izby Architektów Rzeczypospolitej Polskiej. Wiele wskazuje na to, że przygotowujący dokument pogłębi chaos prawny i powiększy zagrożenia dla ładu przestrzennego oraz racjonalnej praktyki projektowej i planistycznej.

Niespójność stanowionego prawa powoduje konflikt w konkretnych uwarunkowaniach lokalizacji obszarów integracji pomiędzy deklarowanym nadrzędnym przeznaczeniem terenu zapisanym w dokumentach planistycznych zgodnie z ustawą a rzeczywistym sposobem użytkowania i zagospodarowania podlegającym odmiennym uregulowaniom prawnym, innym zarządcom działek mieszczących się w tym obszarze i presji odrębnych funkcji (il. 5).

Sam fakt wskazania przestrzeni publicznej w konkretnym miejscu, na podstawie studium i miejscowego planu, nie zabezpiecza odpowiednich warunków (powierzchnia, wygląd, działania) do realizacji interesów i potrzeb społecznych. W ramach wyznaczonego obszaru występują rewiry wydzielone do użytku innego niż społeczny i podlegające przepisom niebiorącym pod uwagę publicznego charakteru tego miejsca. Również wymagania względem infrastruktury drogowej, technicznej, zieleni towarzyszącej komunikacji, zabudowy, nawierzchni i materiałów

of that place. Furthermore, the requirements regarding the road and technical infrastructure as well as green areas by the transportation system routes, architecture, surface and materials are in fact the same as in other places whose intended use is not for social functions.

As most public spaces are located at the junctions of the main transportation routes, most of the available area is supposed to be used by road traffic. According to regulations the width of the strip of land going along the lines separating streets is between 10 and 50 m, depending on the road class. These are the minimum requirements and they are less restrictive when there are additional infrastructure elements located within the right-of-way, such as tram track, emergency shoulders, sidewalks for pedestrian traffic, cycle lanes, bus bays or drop-offs, median green strips, etc.

Frequently a wider area is designed for the right-of-ways than is needed at a given moment for the city transportation system, taking into account the future extension of the infrastructure. Furthermore, the *Act on Public Roads* does not even mention any possibility of planning social functions in the right-of-way and all elements of the development which can hinder road traffic are forbidden [28, Chapter 4, Art. 34–39]. As a result of these provisions the designs, such as “woonerf” (area where the pedestrians have the priority) and “shared space” (spaced shared by pedestrians, bicycles and cars) are possible in Poland only on the lowest class roads.

w zasadzie niczym nie różnią się od innych miejsc nie-przeznaczonych do funkcji społecznych.

Ponieważ większość przestrzeni publicznych jest lokalizowana na skrzyżowaniach głównych tras komunikacyjnych, pod obsługę ruchu drogowego przeznaczana jest przeważająca część dostępnej powierzchni. Zgodnie z przepisami szerokość pasa terenu wyznaczonego w liniach rozgraniczających ulicy mieści się w przedziale od 10 do 50 m w zależności od klasy drogi. Są to wymogi minimalne i ulegają rozszerzeniu w przypadku sytuowania w pasie drogowym dodatkowych elementów infrastruktury, takich jak: torowisko tramwajowe, pasy awaryjnego postoju, chodniki przeznaczone dla ruchu pieszych, ścieżki rowerowe, zatoki autobusowe lub postojowe, pasy zieleni rozdzielającej jezdnie itp.

Często pod pas drogowy przeznacza się teren większy, niż wskazują aktualne potrzeby miejskiego transportu, uwzględniając przyszłą rozbudowę infrastruktury. Równocześnie w *Ustawie o drogach publicznych* nie ma nawet wzmianki o możliwości realizacji w pasie drogowym funkcji społecznych, a wszelkie elementy zagospodarowania mogące utrudniać ruch pojazdów są zabronione [28, rozdz. 4, art. 34–39]. Z powodu tych przepisów przedsięwzięcia typu „woonerf” (obszar, gdzie piesi mają pierwszeństwo) i „shared space” (przestrzeń współdzielona przez pieszych, rowerzystów i zmotoryzowanych) są możliwe w Polsce jedynie na drogach o najniższej klasie.

Określanie przestrzeni publicznej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego nie chroni wyznaczonego obszaru przed zabudową ani przed przeznaczeniem do funkcji innych niż społeczne. Czynniki ekonomiczne powodują, że miejskie tereny otwarte traktowane są jak potencjalne działki budowlane do zbycia, a niezabudowane pozostają jedynie te ich części, które są niezbędne do obsługi transportu miejskiego. W konsekwencji drastycznie zmniejsza się przestrzeń do zaspokajania zbiorowych potrzeb, które zgodnie z ustawą powinny być uwzględnione w planowaniu przestrzennym, ale praktycznie pozostają bez odpowiedniej ochrony.

Wpływ lokalnych społeczności

W *Ustawie o planowaniu wójt, burmistrz lub prezydent* zostali wskazani jako osoby odpowiedzialne za sporządzenie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego [27]. Brak norm i standardów oceny jakościowej procesu planowania sprawiają, że wśród podmiotów biorących w nim udział funkcjonariusz publiczny jest stroną o bezwzględnie dominującej pozycji.

Co więcej, w świetle przepisów projektanci nie są autorami planów. Wykonują projekt na zamówienie i pod dyktando przedstawiciela władzy lokalnej. Nawet jeżeli narzucają rozwiązania nie są racjonalne i niszczą ład przestrzenny, zostają mimo to wprowadzane ze względu na presję partykularnych interesów przy milczącej zgodzie lub wbrew oporowi projektantów. Planiści mogą przekonywać do dobrych rozwiązań, jednak przedstawi-

The designation of public space in the development strategy document does not prevent the construction of buildings on the designated area or its use for the functions other than social. For economic reasons the urban open spaces are treated as prospective building plots for sale and only their parts which are necessary for the city transportation system are left open. Consequently, the space to satisfy the collective needs, which according to the Act should be included in space planning but are practically left unprotected, is drastically reduced.

The influence of local communities

The *Act on Planning* provides that the wójt [commune head], burmistrz [city mayer] or prezydent [city president] are responsible for the preparation of the development strategy document and the local development plan [27]. Due to the lack of norms and standards of the qualitative evaluation of the planning process the public official has definitely the most dominant position from among the entities participating in it.

Furthermore, in compliance with the regulations the designers are not the authors of the plans. They develop a design ordered and custom-made for the representative of local authorities. Even if the imposed designs are not rational and they disturb the space order, they are anyway implemented due to the pressure of particular interests with the tacit approval or in spite of the designers' resistance. The planners can try to convince the acceptance of good solutions but the representative of authorities, the legal author of the plan is not obliged to accept these arguments. According to the law the urban and architecture committee is the advisory entity but its opinion is not obligatory either. Anyway, the committee, its members, organization and operations are determined by the decisions of wójt, burmistrz and prezydent [27, Chapter 1, Art. 8, pt. 3].

Furthermore the residents have the right to participate in the planning process. The requirements provided in the Act regarding the consultations regulate rather precisely the way social participation should be conducted. Right after the plan development works are initiated the residents can submit their motions and after the draft is made available they present their comments. In practice, however, the motions and comments do not have to and usually are not taken into account and any explanation of their refusal is good enough [29]. The most typical reason of the comments' refusal is economic reasons or the concern that the plan provisions can be appealed by the wojewoda [region governor]. The inconsistent law is interpreted by the regional officials and the interpretation varies from region to region. The councilors adopting a resolution in a vote on the comments' approval or refusal are not adequately prepared to evaluate the quality of the specific planning solutions. As a result they often follow other reasons.

The law full of gaps and inconsistencies as well as the lack of applicable standards and indicators to be applied in evaluating the quality of the solutions provided in the planning documents gives the authorities too much

ciel władzy, prawny sprawca planu, nie musi tych argumentów przyjmować. Zgodnie z ustawą organem doradczym jest komisja urbanistyczno-architektoniczna, jednak jej opinia też nie jest obligatoryjna. Poza tym komisję, jej skład, organizację i tryb pracy określają w swoich zarządzeniach wójt, burmistrz, prezydent miasta [27, rozdz. 1, art. 8, pkt 3].

Również mieszkańcy mają prawo do udziału w procesie planowania. Zapisane w ustawie wymagania konsultacji regulują dość precyzyjnie sposób przeprowadzenia partycypacji społecznej. Zaraz po przystąpieniu do sporządzenia planu mieszkańcy mogą składać wnioski, a po wyłożeniu projektu przedstawiają swoje uwagi. Praktycznie jednak wnioski i uwagi nie muszą i w większości nie są uwzględniane, a jako uzasadnienie do ich odrzucenia wystarczy jakiegokolwiek wyjaśnienie [29]. Do najczęstszych powodów odrzucenia uwag należą czynniki ekonomiczne lub obawa przed zaskarżeniem zapisów planu przez wojewodę. Interpretacja niespójnego prawa leży po stronie urzędników wojewódzkich i jest różna w zależności od województwa. Radni podejmujący w głosowaniu uchwałę o przyjęciu lub odrzuceniu uwag nie są przygotowani merytorycznie do oceny jakości procedowanych rozwiązań planistycznych. Z tego powodu kierują się często innymi przesłankami.

Prawo pełne luk i nieściśłości oraz brak obowiązujących standardów i wskaźników pozwalających na ocenę jakości rozwiązań mieszczących się w dokumentach planistycznych pozostawiają władzom zbyt duży margines interpretacyjny, obniżając poziom zagospodarowania przestrzeni publicznych. Równocześnie słabość lokalnych społeczności powoduje, że zainteresowanie procesem planowania jest niewielkie i przeważnie biorą w nim udział pojedyncze osoby reprezentujące swoje interesy, a nie potrzeby zbiorowości.

Bez zaangażowania wspólnoty mieszkańców plany uchwalane są jej kosztem i nie uwzględniają jej interesu. Brak partycypacji w procesie planowania sprawia, że przestrzeń nie jest wytwarzana społecznie – nie stanowi tematu dla wspólnych ustaleń i nie łączy we współodpowiedzialności za podejmowane decyzje.

Według ekspertów gospodarowanie przestrzenne w Polsce jest w głębokim kryzysie. Nie ma racjonalnej i długofalowej polityki przestrzennej i społecznej realizowanej konsekwentnie i przy udziale wspólnoty mieszkańców. Brakuje rozwiniętych form planowania opartych na partycypacji społecznej, a potrzeby zbiorowości są najczęściej marginalizowane na rzecz doraźnych interesów gospodarczych. Niedobór społecznie uprawnionych strategii i polityki zintegrowanego rozwoju wręcz uniemożliwia skuteczny udział we wspólnotowej polityce regionalnej i europejskiej [30].

Plany opracowywane przez gminy w większości zabezpieczają gospodarcze interesy władz oraz pojedynczych inwestorów, często kosztem niszczenia wartości krajobrazowych, chaosu przestrzennego i pogorszenia warunków życia mieszkańców. Nieracjonalne i aspołeczne gospodarowanie przestrzenią ma wpływ na obniżenie liczby i jakości przestrzeni publicznych, co przyczynia się do deprecjacji wspólnoty mieszkańców.

room for interpretation, reducing the level of public spaces development. Furthermore, the weakness of local communities is the reason why the interest in the planning process is small and usually individual persons representing their own interest and not the needs of the community participate in it.

With no involvement of the community of the residents the plans are approved at its expense and they do not account for its interest. With no participation in the planning process the space is not socially generated – it is not a subject of joint arrangements and it is not connected with the shared responsibility for the decisions made.

According to experts the space development in Poland is in deep crisis. There is no rational and long-term space and social policy consistently implemented and with the involvement of the community of residents. There are no developed forms of planning based on social participation and the communal needs are usually marginalized for the benefit of temporary business interests. The lack of socially approved strategies and policies of integrated development in fact prevents the effective participation in the community regional and European policy [30].

Most of the plans developed by gminas protect the economic interests of the authorities and individual investors, often at the expense of the destruction of landscape benefits, space chaos and deterioration of the living conditions of the residents. Irrational and asocial space management affects the decrease in the number and the quality of public spaces, which contributes to the depreciation of the community of the residents.

*Translated by
Tadeusz Szalamacha*

Bibliografia/References

- [1] *Konkluzja Rady Unii Europejskiej na temat architektury: udział kultury w zrównoważonym rozwoju*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, Luksemburg 2008, <http://eur-lex.europa.eu> [accessed: May 2014].
- [2] Wiszniewski J., *Sustainable space development*, „Architectus” 2010, Nr 2, 219–222.
- [3] *Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym – Polska 2012 – Rozwój regionalny i lokalny*, United Nations Development Programme, Warszawa 2012.
- [4] Bryden J.M., *Towards Sustainable Rural Communities: from Theory to Action*, [w:] J.M. Bryden (ed.), *Towards Sustainable Rural Communities. The Guelph Seminar Series*, Canada 1994, 211–233.
- [5] Michalska A., *Indywidualny i kolektywny wymiar identyfikacji przestrzennej*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2003, Nr 4(14), 77–91.
- [6] *Nowa Karta Ateńska. Wiza miast XXI wieku*, Europejska Rada Urbanistów, Lizbona 2003.
- [7] Jałowicki B., Szczepański M.S., *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
- [8] Górka A., *Małe miasta w dużych, duże miasta w małych – wspólnoty lokalne czy alienacja w przestrzeni publicznej*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica” 2013, Nr 15, 293–304.
- [9] Wallis A., *Socjologia wielkiego miasta*, PWN, Warszawa 1967.
- [10] Parsons T., *Szkice z teorii socjologicznej*, PWN, Warszawa 1972.
- [11] Jackson K.T., *Miasta*, [w:] R.W. Bulliet (red.), *Historia XX wieku*, Bertelsmann Media, Warszawa 2001, 527.
- [12] Habermas J., *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej*, PWN, Warszawa 2007.
- [13] Jacobs J., *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, Centrum Architektury, Warszawa 2014.
- [14] Cichy-Pazder E., Markowski T., *Karta przestrzeni publicznej. Materiały III Kongresu Urbanistyki Polskiej. Nowa Urbanistyka – nowa jakość życia*, „Urbanista” 2009, Nr 14, 234–237.
- [15] Chmielewski J.M., *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Oficyna Wydawnicza PW, Warszawa 2005.
- [16] Lorens P., *Definiowanie współczesnej przestrzeni publicznej*, [w:] P. Lorens, J. Martyniuk-Pęczek (red.), *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych*, Urbanista, Gdańsk 2010, 6–20.
- [17] Frysztacki K., *Między przestrzenią i publicznością miejską*, [w:] B. Jałowicki, A. Majer, M.S. Szczepański (red.), *Przemiany miasta: wokół socjologii Aleksandra Wallisa*, Scholar, Warszawa 2005, 151–158.
- [18] Bielecki C., *Gra w miasto*, Fundacja Dom Dostępny, Warszawa 1996.
- [19] Alexander C., *Język wzorców*, GWP, Gdańsk 2008.
- [20] Lynch K., *Obraz miasta*, Archiwolta, Kraków 2011.
- [21] Gehl J., *Miasta dla ludzi*, RAM, Kraków 2014.
- [22] Wiszniewski J., *Wspieranie i rozwój partycypacji społecznej w procesie projektowania*, [w:] Z. Bać (red.), *Habitaty – architektura społeczna*, Oficyna Wydawnicza PWR, Wrocław 2014, 382–397.
- [23] *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Wrocławia*, Uchwała nr L/1467/10 Rady Miejskiej Wrocławia z dnia 20 maja 2010 r. w sprawie uchwalenia zmiany *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Wrocławia*, <http://bip.um.wroc.pl/artykuly/195/studium-uwarunkowan-i-kierunkow-zagospodarowania-przestrzennego-wroclawia> [accessed: June 2016].
- [24] *Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich*, przyjęta z okazji nieformalnego spotkania ministrów w sprawie rozwoju miast i spójności terytorialnej w Lipsku 24–25.05.2007 r., <http://mrr.gov.pl> [accessed: June 2013].
- [25] Tarzia V., 2003, *European Common Indicators: towards a local sustainability profile, Ambiente Italia Research Institute*, Milano, Italy, http://www.cityindicators.org/Deliverables/eci_final_report_12-4-2007-1024955.pdf [accessed: June 2016].
- [26] *Ustawa o samorządzie terytorialnym* z dnia 8 marca 1990 r., Dz.U. z 1994 r. Nr 16, poz. 95, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20160000446&min=1> [accessed: June 2016].
- [27] *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* z dnia 27 marca 2003 r., Dz.U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20160000778&min=1> [accessed: June 2016].
- [28] *Ustawa o drogach publicznych* z dnia 21 marca 1985 r., Dz.U. z 2015 r., poz. 460, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20150000460&min=1> [accessed: June 2016].
- [29] Wiszniewski J., *Wpływ społeczności lokalnych na obraz architektury*, [w:] E. Przesmycka, E. Trocka-Leszczyńska (red.), *Architektura przyszłości*, Wrocławskie Wydawnictwo Naukowe ATLA2, Wrocław 2014, 51–62.
- [30] Wiszniewski J., *Reintegracja osiedli poprzez rozwój partycypacji społecznej*, [w:] J. Wiszniewski (red.), *Reintegracja osiedli*, Oficyna Wydawnicza PWR, Wrocław 2014, 91–120.

Streszczenie

Przestrzenie publiczne z definicji służą zaspokajaniu społecznych potrzeb. Przeobrażenia, jakim współcześnie podlegają te miejsca, wpływają często na redukcję ich podstawowej roli i znaczenia. Degradacja miejsc budowania wspólnoty idzie w parze z dezintegracją społeczną. Transformacje są wynikiem wpływu wielu czynników, których rozpoznanie pomoże znaleźć odpowiednie rozwiązania dostosowujące właściwości przestrzeni publicznych do aktualnych uwarunkowań społecznych. Miejsca przeznaczone do integracji mieszkańców należy rozpatrywać w dwóch wymiarach: społecznym i materialnym. W sferze wspólnotowej miejsca te stanowią główne przestrzenie komunikacji, dlatego należy wziąć pod uwagę szczególnie te właściwości fizyczne, które sprzyjają społecznym interakcjom.

Artykuł omawia podstawowe problemy, które współcześnie stanowią zagrożenie dla istoty przestrzeni publicznych. Można do nich zaliczyć między innymi: nieodpowiednią lokalizację, prywatyzację i zabudowywanie terenów publicznych, presję funkcji innych niż społeczne, brak polityki przestrzennej uwzględniającej społeczne potrzeby i słabość wspólnot lokalnych i ponadlokalnych.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, planowanie przestrzenne, psychologia środowiskowa

Abstract

By definition, public spaces meet the needs of society. Any transformations within them often result in a reduction of their primary role and importance. What is more, the degradation of their most important functions goes hand in hand with the social disintegration. The transformations are caused by several factors, which, when diagnosed well, will help to find appropriate solutions adapting the properties of public space to the current social conditions. Places designed for integrational purposes should be considered in two terms: social and material. In community terms, these places act as the main spaces for communication. Therefore, what must be considered in the material terms are, in particular, those physical properties which are friendly to the social interaction.

The paper discusses the main problems posing today a threat to the primary function of public spaces. They include: inadequate location, privatization and building on the public land, the pressure of functions other than social ones, lack of spatial policy which takes into account the social needs as well as the weakness of local and supra-local communities.

Key words: public space, spatial policy, environmental psychology